

Kurināmās **kūdras** atgriešanās

Neticami, bet fakts – Latvijā ir gandrīz desmit tūkstoši purvu. Mums ir 80 gadu ilga kūdras ieguves pieredze, bet kūdras kurināšanai nākas importēt. Kūdras ražotāji gan apņēmības pilni lauzt šo tradīciju. Viens no uzņēmumiem, kas plāno tuvākajā laikā piegādāt kurināmo kūdru arī vietējam tirgum, ir SIA Līvānu kūdras fabrika.

SIA Līvānu kūdras fabrika
valdes priekšsēdētājs
Pēteris Romanovskis

AR KĀRĻA UMAŅA RĪKOJUMU

Līvānu kūdras fabrika ir viena no četrām pirmajām Latvijas kūdras fabrikām, kas pēc speciāla Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa rīkojuma savu darbu uzsāka 1933. gadā. Pārējās trīs atradās Slokā, Salaspilī un Plocē. Zīmīgi, ka jau toreiz fabrikām tika izvirzīti vairāki, šodienas valodā runājot, stratēģiskie mērķi, uzsvēr SIA Līvānu kūdras fabrika valdes priekšsēdētājs **PĒTERIS ROMANOVSKIS**.

Pirmkārt, mērķi bijuši nodrošināt valsti ar vietējo kurināmo un tādējādi mazināt energoresursu importu. Tas arī saprotams, jo pat akmeņogles – tobrīd galvenais un salīdzinoši lētais kurināmais – tādai jaunai valstij kā Latvija bija pārāk dārgs prieks. Turklāt jāatceras – tas notika uz divdesmit gadu krīzes fona, kas valsti vissmagāk skāra 1929. gada beigās, bet sekas, kas izpaudās kā dažādi taupības pasākumi, varēja just vēl trīsdesmito gadu vidū. Vienlaikus attīstījās jaunas tautsaimniecības nozares, un arī sadzīvē pieauga nepieciešamība pēc elektroenerģijas. Kogenerācijas stacijās sadedzinot vietējo kūdru, to varēja ražot vislētāk.

Otrs stratēģiskais mērķis – jau no paša sākuma kūdras fabrikas veidot tā, lai tās varētu savu produkciju eksportēt. Būdam izcils tautsaimnieks, Ulmanis saprata – ar strādāšanu pašpatēriņam nepietiek. Ārējā tirdzniecība ir viens no galvenajiem faktoriem, kas stiprina valsts ekonomisko neatkarību un tautas labklājību. Cik dārgi jāmaksā, ja aizmirst šo vienkāršo patiesību, mums atgādināja globālā finanšu krīze, kuras sekas neesam pārvarējuši joprojām. Turklāt jāatceras – divdesmitajos gados, gluži tāpat kā deviņdesmitajos – pēc neatkarības atgūšanas, galvenā Latvijas eksportprece bija koks. Lauksaimniecības preces ar augstāku pievienoto vērtību – kā, piemēram, bekonu un sviestu – tā īsti sāka eksportēt tikai trīsdesmito gadu vidū, kad arī kūdra – gan lauksaimniecībā izmantojamā, gan kuri-

← Līvānos tiek celti goda vārti no kūdras, gaidot ierodamies Valsts prezidentu Kārli Ulmani 1935. gadā

nāmā – bija ieņēmusi savu vietu eksportpreču vidū.

Tomēr bija vēl trešais stratēģiskais mērķis. Kūdras purvi deva darbu ne tikai daudziem tā laika bezdarbniekiem, bet tajos – kā bezmaksas darbaspēku, sevišķi Rīgas tuvumā – izmantoja sodītos. Jeb, kā toreiz teica, *uz spaidu darbiem notiesātos*. Darbs kūdras purvos tolaik bija fiziski ļoti smags un mazmehanizēts. Buldozeru vietā – lāpstas, bet traktorus aizstāja ķerras vai nestuves.

Kā stāsta Pēteris Romanovskis, sākotnēji fabrika atradies tieši Līvānos un pirmie tikuši apgūti pilsētas tuvumā esošie purvi. Paš-laik ražotne atrodas nepilnus desmit kilometrus no Līvāniem – Rožupes pagastā pie 3000 ha lielā Skrebeļu purva, no kura tiek izstrādāti apmēram 1500 ha. Pirmā kūdras raža šeit iegūta padomju laikā – 1961. gadā. „Sešdesmitajos gados parādījās frēzkūdras ieguves paņēmieni, līdz ar to uzreiz pieauga tās industriālās ieguves apjomi,” stāsta Pēteris Romanovskis. „Ņemot vērā,

ka ieguve sākas ar virsējiem slāņiem, kas ir mazsadalījušies, šī kūdra pārsvarā tika izmantota lauksaimniecībā – dārzkopībā, augsnes uzlabošanā. Apakšējiem slāņiem, kas vairāk sadalījušies, enerģētiskā vērtība ir lielāka, tāpēc to izdevīgi izmantot kurināšanai.”

Līvānos nav aizmirsuši, kāpēc savulaik Latvijā uzsāka ražot kūdru, un cer, ka mācīsimies no igauņiem tās racionālu izmantošanu mūsdienās.

KUR PAZUDA KŪDRAS BRIKETES?

Vēl deviņdesmitajos gados kūdru uzskatīja par vienu no Latvijas apstākļiem piemērotāko, enerģētiski efektīvāko un lētāko kurināmo. To izmantoja katlumājās, koģenerācijas stacijās, kur ražoja elektrību, privātmāju un dzīvokļu apsildīšanai, ar to kurināja Rīgas TEC. Individuālo patērētāju vidū iecienītas bija kūdras briketes. Lētas un ar augstu siltumatdevi, bet – atšķirībā no akmeņoglēm – bez kodīgiem dūmiem un videi kaitīgiem izmešiem. Bet tad kūdra

– kā kurināmais – pamazām pazuda no mūsu ikdienas. Un, ja pēc 2001. gada kaut kur arī varēja nopirkt kūdras briketes, tad tikai retais zināja, ka tās ievestas no Baltkrievijas vai Igaunijas.

Katlumājās kūdru pamazām aizstāja gāze vai – labākajā gadījumā – šķelda, bet sadzīvē kūdras briketes nomainīja skaidu briketes. Lai gan kūdras vidējā siltumietilpība ir ap 5,1 MWh/t, sausai malkai – 4,8 MWh/t, tātad starpība, lai arī neliela, tomēr ir. Tad kāpēc mēs pē-

dējos gados – atšķirībā no kaimiņiem igauņiem un Skandināvijas valstīm, kur kūdru joprojām turpina izmantot kurināšanai, – šo pašmāju resursu enerģētiskā praktiski vairs nelietojam?

Tam ir divi iemesli. Pēc neatkarības atgūšanas vietējā kūdra, tautsaimniecībai masveidā pārejot uz importēto dabas gāzi, pamazām tika izkonkurēta no enerģētiskā tirgus. Šobrīd ar gāzi darbina ne tikai abus Rīgas TEC, bet arī apsilda daudzas ēkas ar autonomo apkures sistēmu. Citviet iedzīvotāji paši pārgājuši uz gāzi vai šķidro

kurināmo. Tāpēc pašlaik no gāzes koģenerācijas stacijās saražo vairāk nekā 90% elektrības un vairāk nekā 95% siltuma, ko mēs patērējam ikdienā. Neapšaubāmi – dabas gāze ir efektīvs un videi draudzīgs kurināmais. Taču kopš 1995. gada tās cena un līdz ar to arī siltuma izmaksas pieaugušas vismaz astoņas reizes. Un nav nekādu šaubu, ka arī nākotnē – kā jebkuram fosilam energoresursam (tajā skaitā arī mazutam) – tā turpinās augt. Tas savukārt ietekmē kopējo dzīves dārdzības pieaugumu, jo – atšķirībā no kūdras – gāze jāimportē. Tātad jāpērk. Līdz ar to valsts tautsaimniecība kļūst bīstami atkarīga no gāzes importētājiem Krievijā. Mēs esam atteikušies no savas kūdras par labu komfortam, ko nodrošina Krievijas gāze, tāpēc tagad par šo komfortu arī maksājam. Turklāt šī cena ir tik augsta, ka nu jau daudziem nav pa kabatāi. Un būs vēl augstāka.

Otrs iemesls ir saistīts ar dabas aizsardzību. Atšķirībā no tautsaimnieciskā aspekta tas ir emocionāli ļoti jūtīgs. Nenoliedzami, purvi ir pasaules globālās ekosistēmas sastāvdaļa, un tāpēc ir nepieciešams tos saudzēt. Bet kāpēc tieši mums no savas kabatas jāmaksā par citu grēkiem un uz iedzīvotāju rēķina jācenšas saglabāt

DAŽĀDU KURINĀMO SILTUMSPĒJA

Kūdras briketes	5,1 MWh/t
Gabalkūdra	4,85 MWh/t
Malka	4,8 MWh/t
Akmeņogles	7,11 MWh/t
Mazuts	11,4 MWh/t

PAŠLAIK VIETĒJAM TIRGUM UN EKSPORTAM SIA LĪVĀNU KŪDRAS FABRIKA RAŽO

▪ **dažāda tipa un dažādu frakciju industriālo kūdru 6000 litru iepakojumā profesionālai dārzkopībai.**

Atbilstoši pasūtītāja prasībām tai tiek pievienots kaļķis un minerālvielas. Purvs ir sertificēts. Tas izslēdz nezāļu sēklu klātbūtni kūdrā un garantē maksimāli labvēlīgākos augšanas apstākļus kultūraugiem.

▪ **Kūdras substrātus 250 un 150 litrīgos iepakojumos.**

▪ **Kurināmo sīkgabalkūdrū gan neiekot, gan 2 un 3 m³ iepakojumā.** Nākotnē paredzēts arī mazākos 10–15 kg maisos.

to, ko citas Eiropas valstis pazaudējušas? Parasti uz šo jautājumu ierēdņi, kuri nodarbojas ar vides aizsardzību, atbild, ka tādas esot Eiropas Savienības prasības. Pēteris Romanovskis stāsta: „Citās valstīs, arī Igaunijā, Somijā, visās Skandināvijas zemēs, neraugoties uz Briseles aizliegumu kūdrū dēvēt par atjaunojamo kurināmo biomasu, to vienalga uzskata par vietējo, lokālo kurināmo un pielīdzina biomasai, atjaunojamiem resursiem, pieliekot vienīgi vārdu lēni atjaunojamais resurss.” Līdz ar to tas ļauj kūdrāi piemērot tādus pašus nodokļus kā citiem atjaunojamiem resursiem un tā spēj ne tikai vietējā tirgū konkurēt ar citiem vietējiem energoresursiem, bet arī ar importētajiem fosilajiem energoresursiem – gāzi, mazutu, dīzeļdegvielu. Latvijā labāk upurē savu iedzīvotāju labklājību, toties respektē Briseli.

KAS NOTIKS PĒC TRĪSDESMIT GADIEM?

Pašlaik nevienam nav īstas skaidrības, kāda būs nozares nākotne, uzskata SIA Līvānu kūdras fabrika valdes priekšsēdētājs. Lai sāktu izstrādāt jaunu purvu, vispirms tajā piecus gadus jāiegulda līdzekļi, pretī neko nesaņemot. Purvs jānosusina un jāsagatavo izstrādei. Tās ir milzu investīcijas. Un tikai piektajā gadā tur iespējams iegūt pirmos kubikmetrus kūdras. Nezinot, vai ieguldīto naudu būs iespējams atpelnīt, neviens neinvestēs.

„Latvijā mēs izstrādājam tikai nedaudz vairāk kā 3% no visiem purviem. 97% nekāda saimnieciskā darbība nenotiek, neraugoties uz to, ka kūdras dabiskais pieaugums ir ap 900 000 tonnu gadā, mēs norokam nepilnus 700 000. Tātad starpība 200 000 t, kas nozīmē, ka purvu platības

TUVĀKAJĀ NĀKOTNĒ UZŅĒMUMS PLĀNO SĀKT RAŽOT

▪ **kūdras granulas un briketes pārsvarā vietējam tirgum.**

un kūdras krājumi pašlaik nevis samazinās, bet gan pieaug. Savukārt tie purvi, kas ir izstrādāti, tiek renovēti, un arī nākamām paaudzēm tos atstāsīm kā purvus. Skrebeļu purvā vēl ir apmēram 5 miljoni tonnu kūdras un darba mums pietiks gadiem divdesmit. Bet ir purvi, kur izstrāde sākusies agrāk, un tur kūdra palikusi 10–15 gadiem. Kas notiks tālāk? Slēgt ražotnes, atlaist cilvēkus un uz viņu rēķina simtprocentīgi saglabāt visus purvus, aizliedzot tajos saimniecisko darbību un ļaujot tiem augt gan dziļumā, gan plēsties plašumā?”

Vasaras periodā *Līvānu kūdras fabrikā* strādā līdz 120 strādnieku, un bezdarba mocītai Latgalei tas ir ievērojams darba vietu skaits.

Pašlaik 95% no Līvānos ražotās dārkopības kūdras tiek eksportēti praktiski uz visu Eiropu. Tā ir speciāli sagatavota kūdra bez nezāļu sēklām, no sertificēta purva, un šīs kūdras izstrādājumi – substrāti profesionālajiem dārkopjiem un amatieriem. Latvijas kūdra ir pieprasīta, kvalitatīva un pasaules tirgos konkurētspējīga. Tāpēc arī pārējie kūdras ražošanas uzņēmumi galvenokārt strādā eksportam. Latvijas tirgus ir mazs, neliels ir arī pieprasījums pēc profesionālai dārkopībai paredzētās kūdras, kas ir mūsu kūdras ražotāju pamatprodukts. Ražotāji gan sadarbojas ar vietējiem dārzena audzētājiem, bet pieprasījums un līdz ar to apgrozījums ir neliels. Pārdodot ārzemēs, var nopelnīt vairāk. Savukārt iedzīvotājus vairāk interesē mazdārziņiem domātā

kūdra. Latvijas veikalos nopērkami gan Latvijā, gan Igaunijā un Somijā, kā arī nelielos daudzumos Lietuvā ražoti substrāti. Pēteris Romanovskis neizslēdz, ka mūsu tirdzniecības ķēdēs – nu jau ar citu preču zīmi – atgriežas arī no Latvijas eksportētā kūdra. Bet *Līvānu kūdras fabrikā* klienti, ierodoties ar savu transportu, nepieciešamos produktus var jebkurā daudzumā nopirkt uz vietas, un nevienam nekad neesot atteikts.

KŪDRAS RAŽOTĀJI NEGRASĀS PADOTIES

Pašlaik galvenā problēma – trūkstot valsts mēroga stratēģijai purvu apsaimniekošanā un izstrādē, netiek investēts ne jaunu purvu izpētē, ne apgūvē. Tikmēr esošajās ražotnēs pamazām izskst dārk-

Spītējot valsts atkarībai no Krievijas, gāzes kūdras ražotāji gatavi piedāvāt vietējam tirgum jaunus kurināmās kūdras izstrādājumus.

kopībā izmantojamā gaišā, mazsadalījusies kūdra. Tā, kas pašlaik ir mūsu kūdras ražotāju galvenā eksportprece un visvairāk tiek pieprasīta arī vietējā tirgū. Paliek ap 30–40% tumšās, enerģētiskā izmantojamās kūdras, pēc kuras Latvijā nav pieprasījuma. Tomēr kūdras ražotāji negrasās padoties.

Pēteris Romanovskis zina stāstīt, ka jau pašlaik atsevišķos Latvijas uzņēmumos uzsākta kurināšanai paredzētās sīkgabalkūdras ražošana, ir bijuši mēģinājumi ražot kūdras granulas kurināšanai un atjaunot briķešu ražošanu.

„Arī mūsu resursu bāze ir kā radīta gan granulu, gan briķešu ražošanai,” viņš saka, „jo tai ir ļoti zema pelnainība.” Jau pašlaik Līvānos uzsākta kurināmās sīkgabalkūdras ražošana. To paredzēts piedāvāt vietējam patēriņam – galvenokārt Latgales reģiona iedzīvotājiem. Vienlaikus tiek meklēti eksporta tirgi. Jo, kā saka Pēteris Romanovskis, – tikai eksports var nodrošināt stabilu ražošanu. Un viens no tādiem tirgiem atrasts Nīderlandē, kur no tās izgatavo aktīvo ogli. Tādējādi arī no enerģētiskās sīkgabalkūdras tiek eksportēts ap 80%.

Tuvākajā laikā plānots uzsākt arī kūdras granulu un briķešu ražošanu.

„Pašlaik Latvijā nopērkamas kūdras briķetes no Igaunijas, Baltkrievijas un pat no Anglijas, lai gan vietējās maksātu četras,

piecas reizes lētāk,” stāsta SIA *Līvānu kūdras fabrika* valdes priekšsēdētājs. „Protams, šajā tirgū nāksies konkurēt ar koksni, un, ņemot vērā to, ka Latvijā – atšķirībā no koka – kūdra neskaitās

atjaunojamā biomasa, situācija nav mums labvēlīga. Tāpēc drošs noiets pagaidām ir eksports, bet arī uz vietējo tirgu es raugos cerīgi un domāju – agrāk vai vēlāk situācija mainīsies un mēs mācīsimies no igauņiem, kuri kūdru pielīdzinājuši enerģētiskajai koksnai. Pēdējos gados viņi uzbūvējuši vairākas lielas katlumājas Tartu un Pērnāvā, un tās visas kurināmas ar biomasu. Tāpat kā Skandināvijā, kur šādās katlumājās kurināšanai izmanto ap 70% kūdras un 30% šķeldas vai koksnas atkritumu.” ■

